

שיעורי צבא הלוי

פרשת ויחי תשפ"ג
בדינא דברכת הבנים
ובאיסור נשיאות כפים בזר
(מסכת כתובות דף כ"ד ע"ב)

א) פלוגתת הגר"א והיעב"ץ, האם בברכת הבנים מברכים ביד אחת, או בב' ידים. ב) דברי הרמ"א באיסור נ"כ בזר. ג) קו' הבאווה"ל בא' שמברך חבירו ביברכך. ד) ב' תי' הבאווה"ל. ה) תליא לתלי' הבאווה"ל בפלוגתת הגר"א והיעב"ץ. ו) קו' הרמ"א בתוס' בשבת. ז) ד' תי' האחרונים בזה. ח) קו' מהאחרונים על התלי' הב' בבאווה"ל. ט) עוד קו' מהגמ' בעירובין על תלי' הבאווה"ל. י) תי' אחר ליעב"ץ עפ"ד הנוב"י. יא) תי' ב' ליעב"ץ דה'ישימך' מגרע. יב) תי' ג' ליעב"ץ דאומר ישימך בלחש. יג) תי' ד' ליעב"ץ דברכת הבנים בלילה היא. יד) תי' ה' ליעב"ץ עפ"ד הקר"ס. טו) נידון גבי כהן שאו' ברוכים תהיו, אי בל תוסיף הוא. טז) נידון אי השומע ב"כ מזר עובר באיסור. יז) פלוגתא בדעת הגר"א.

דלהלן ל"מ כן, וע"ע בגדר האיסור, בספר האשכול (ח"א הל' ברכת כהנים), וע"ש בנחל האשכול.

קושיית הבאור הלכה בא' שמברך חבירו ביברכך

ג. ובבאור הלכה כתב (שם, ד"ה דזר), "יש לתמוה על מנהג העולם שנוהגין לברך אחד לחבירו בין שהוא כהן או זר בעת שמלוה אותו בלשון יברכך וגו', ואף דברכה כזו הוא שלא בשעת התפלה, וידוע הוא מה שאיתא בירושלמי (פ"ד דתענית), 'לא מצינו נשיאת כפים בלא תפלה', הלא זהו בודאי רק תקנתא דרבנן דקבעוהו בתפלה, ומדאורייתא אינו תלוי בזה כלל, תדע דהלא תפלה גופא לרוב הפוסקים הוא דרבנן, ואם כן כיון דמדאורייתא יוצא בברכה בעלמא כשמברך אותם אפילו שלא בשעת תפלה, ועל זה אמרה התורה 'אתם' ולא זרים, האיך מותר לזר לברך אחד לחבירו בלשון זה".

ב' תירוצי הבאור הלכה

ד. וכתב הבאור הלכה שאולי יש לומר על פי דברי הב"ח דדוקא בפריסת ידים עובר הזר בעשה, (וע' במ"ב [ס"ק ג'] שהביא שמהפרי מגדים משמע דאסור גם בלא פריסת ידים).

ועוד תירץ הבאווה"ל דכיון שתקנו רבנן שלא לישא כפים בלא תפלה, שוב מי שאומר פסוקים אלו בלא תפלה, הוי כמכוין בפירוש שלא לקיים בזה המצוה דברכת כהנים, ולכך מותר, (עוד כתב בתחילה שלמאן דאמר מצות צריכות כוונה א"ש), [א.ה. ועיין עוד בשדי חמד (מערכת הנו"ן כלל ל"ט), דכ' דאף למ"ד שמצות אינם צריכות כוונה, היינו במצוה שאין בעשיתה נדנדו איסור, אולם כשיש נדנדו איסור בעשיתה, כגון כאן שיש איסור לזר, הוי כמתנה ומכוין שלא לעשות המצוה, משום שלא ניח"ל באיסורא].

תליא לתירוצי הבאווה"ל בפלוגתת הגר"א והיעב"ץ

ה. ואפשר לומר דמחלוקת היעב"ץ והגר"א, תליא בב' תירוצי הבאור הלכה, דלפי התירוץ שהוי כמכוין בפירוש שלא לשם המצוה, אם כן בברכת הבנים אין חשיש איסור, וזו דעת היעב"ץ, וכמו שהביא כן גם מאביו החכם צבי.

אבל להתירוץ שמה שמותר לברך את חבירו בלשון יברכך, הוא משום שהוא בלא פריסת ידים, (וכדברי הב"ח), על כן אפשר לומר שבברכת הבנים צריך לברך רק עם יד אחת, ולא עם ב' ידים.

קושיית הרמ"א בתוספות בשבת

ו. ובמסכת שבת (דף ק"ח ע"ב), איתא "ואמר רבי יוסי מימי לא עברתי על דברי חברי, יודע אני בעצמי שאיני כהן, אם אומרים לי חבירי עלה לדוכן, אני עולה, וכתבו התוס' (ד"ה אילו), "לא ידע ר"י

"ויברכם ביום ההוא לאמר, כך יברך ישראל לאמר, ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה", (פרק מ"ה, פסוק כ').

וכתב רש"י (ד"ה בך), "הבא לברך את בניו, יברכם בברכתם, ויאמר איש לבנו ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה".

פלוגתת הגר"א והיעב"ץ

האם בברכת הבנים מברכים ביד אחת או בב' ידים

א. יעויין בסידור הגר"א 'אשי ישראל' (עמוד 225), שכתב "מנהג של ישראל לברך הילדים בלילי שבתות ויו"ט אחר התפלה או בכניסה לבית, וגם הבנים גדולים מקבלים ברכה מאבותיהם ונכון הוא, והמברכים (אחד האבות ואחד הרבנים), מניחים יד אחת על המתברך, ועוד כ' (במוסגר), "שמעתי בשם הגר"א, שאסור לברך בב' ידים, לבד הכהן", והעולה מדבריו שלדעת הגר"א את ברכת הבנים, מברכין רק ביד אחת.

אבל בסידור 'בית יעקב' להגאון יעב"ץ (בהנהגת ליל שבת אות ז'), כתב, "מנהגם של ישראל לברך הילדים בליל שבת, (אחד האבות ואחד הרבנים), אחר התפלה או בכניסה לבית וכו', ומניחין ב' ידיהם על ראשיהם כמו שמצינו בכל המברכים, כדרך שנהג משה רבינו ע"ה עין יפה, כך ראוי למברך לעולם, כי טוב עין הוא יברך, וכן כהנים בברכת כהנים בב' ידים, וכן מצינו במלאכים ליל ע"ש, שאז"ל שמניחין ידיהם על ראשו של אדם כשמברכין אותו וכו', וכן היה מנהג אבי מורי ה' ז"ל, ולא כחסרי דעת שחושבין שיש קפידא לברך דוקא ביד אחת, וסוד הידים לברכה גדול, ואומרים המברכים ישימך וכו', גם יברכך וגו', וכל אחד יוכל להוסיף ברכה משלו כפי צחות לשונו", והעולה מהדברים דהיעב"ץ פליג על דעת הגר"א, וס"ל דאדרבה ברכת הבנים היא רק בב' הידים, [א.ה. וכ"כ בספרו שו"ת שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' קכ"ה), עיי"ש].

דברי הרמ"א באיסור נשיאות כפים בזר

ב. ולגבי ברכת כהנים, כתב הרמ"א (סי' קכ"ח סעיף א'), "ואין לזר לישא כפיו, אפילו עם כהנים אחרים", וייסוד הדברים הם מדברי הגמ' במסכת כתובות (דף כ"ד ע"ב), דאמר ר' איבעיא להו מהו להעלות מנשיאות כפים ליוחסין, תיבעי למאן דאמר מעלין מתרומה ליוחסין ותיבעי למ"ד אין מעלין, תיבעי למ"ד מעלין, הני מילי תרומה דעון מיתה היא, אבל נשיאות כפים דאיסור עשה לא, או דלמא לא שנא, וכתב רש"י (ד"ה דאיסור עשה), "דאיסור עשה כהן תברכו, אתם, ולא זרים, ולא הבא מכלל עשה, עשה", עכ"ל, [א.ה. עיין בפנ"י (שם), וע"ע בחזו"א (אה"ע סי' ב' ס"ק ט"ז), במה שב' ברש"י, אולם מהבאווה"ל

מה איסור יש בזר העולה לדוכן, אם לא משום ברכה לבטלה, שלכנהנים אמרה תורה לברך את ישראל, והקשה הרמ"א (בדרכי משה [שם, סק"א], ובשו"ע [שם]), שהרי מפורש בגמ' בכתובות (שם), שיש איסור עשה, ומלבד זאת קשה איך באמת עלה רבי יוסי לדוכן ועבר על איסור עשה.

ד' תירוצי האחרונים בזה

ז. ורבו התירוצים בזה, עיין ברמ"א (שם), שתירץ שרק כשעולה בפני עצמו הוא דאסור, ולא כשהוא מברך עם כהנים אחרים, ועי"ש במג"א (סק"א), שתמה על חילוק זה, [א.ה. וע"ע בבית שמואל (אה"ע סי' ג' סק"ב)], במה שהק' על הרמ"א, ועיין עוד בחי' החת"ס (כתובות כ"ד ע"ב, ד"ה אמנם), במה שביאר לת' הרמ"א.

והב"ח תירץ דדוקא בפריסת ידים הוא דאסור, [א.ה. ועי"ש בב"ח דכ' דאין לחוש מפני הרואים אותו שעולה לדוכן אף שאינו כהן, שיוציאו עליו לעז שעובר על איסור עשה, כיון שזה מפורסם שמברך בלא פריסת ידים, עכ"ד, ועיין עוד באבי עזרי (נשיאת כפים פי"ד הי"ב), שכ' שזר שמברך ואינו פורס את ידיו, שאין זו מצות התורה לברך באופן זה את ישראל, הרי זה ממש כבודה מצוה חדשה מלבד, ויש בזה משום איסור בל תוסיף].

ועוד הרבה תירוצים נאמרו בזה, ועיין בתוספות הרא"ש לשבת (שם), במה שתי', ובחי' רא"מ הורביץ (שם), [א.ה. ועיין עוד במה שתירצו במאירי (שם), ובספר האשכול (האלברשטדאט תרכ"ה, הל' ברכת כהנים סי' ט"ו עמוד ל"ב), ובפר"ח (סק"ג), ובמגיני שלמה (שבת, ד"ה אלו), ובילקוט הגרשוני (ד"ה ואמר, עיי"ש מה שמצא בהקדמת רבינו ירוחם, [תלמידו של הרא"ש], לספרו תולדות אדם וחוה, וע"ע בזה בקובץ דגל התורה (ווארשא סי' י"א) במאמר מהגאון בעל תורה תמימה ז"ל], ובמג"א (שם), ובבאר שבע (סי' ז'), ובשו"ת מהר"ט (ח"א סי' קמ"ט), ובפני יהושע (כתובות שם), ובמהרש"א (שם), ובנמוקי הגר"ב (שבת שם), ובט"ז (שם), ובהפלאה (כתובות שם, ברש"י ד"ה דאיסור עשה), ובחת"ס (כתובות שם), ובשער המלך (שבת פי"ט הכ"ג), ובבאר אליעזר (שם בתוס'), ובמגן גבורים (שלטי הגיבורים סק"ב, הובא במ"ב סק"ג), ובשו"ת חוט השני (סי' י"ז), ובשו"ת גנת ורדים (ח"א סי' י"ג וי"ד), ובדבר אברהם (ח"א סי' ל"א), ובספר ישועות יעקב (סימן קכ"ח סק"ב), ובשו"ת בית אפרים (חלק אורח חיים סימן ו'), ובספר העיקרים (להגר"ש איגר, ח"ב עמוד רפ"ט), ובחזו"א (אה"ע שם), ובספר לב שלמה (דף קנ"ד ע"א), ובתשובות מהר"י אסאד (אור"ח סי' מ"א), ובספר לימודי ה' (שם), ובשו"ת עונג יום טוב (סי' ט"ו), ובשו"ת קרן לדוד (סימן כ"ד), ובשו"ת עמק הלכה (סי' מ"א), ובשו"ת משיב דברים (אור"ח סי' כ"ד), ובשו"ת שמן ראש (סי' י"ד), ובשו"ת ראשי בשמים (חלק אור"ח סי' ה'), ובשו"ת כתב סופר (שו"ת אור"ח סי' י"ד), ובשו"ת גינת ורדים (אור"ח כלל א' סי' י"ג, ד"ה ולע"ד), ובחידושי אגדות למהר"ל (שבת, ד"ה וא"ר), וע"ע בספר כה תברכו (מערכת הזיין סי' א'), במש"כ באריכות בכ"ז].

וראיתי עוד בשם הגאון אדר"ת (נדפס בקובץ צהר, אהל ברוך), שתירץ דס"ל להתוספות דמהני שומע כעונה בברכת כהנים, ועלה לדוכן ולא בירך בעצמו, אלא רק שמע מכהנים אחרים, ובשומע כעונה אינו עובר באיסור של זר לדוכן, ועוד הביא בשם אביו שכוונת התוספות בלא אמרו לעלות, ובאופן זה אין חיוב של ברכת כהנים, וע"כ אין זר עובר בזה, (אך בפשטות כוונת התוספות על הגמ' שם, שאמרו לו לעלות).

קושיה מהאחרונים על התירוף הב' בבאוה"ל

ח. ולכאורה הרי היה אפשר לתרץ שלא היה מכיון כלל לשם מצוה, וממילא לא היה עובר, ובאמת שכך הביא במשנה ברורה (ס"ק ג'), בשם מגן גבורים שכל שמכיון שלא לשם מצוה, אלא שלא לעבור על דברי חבריו אין בזה איסור.

ומכל האחרונים שלא תירצו כן, היה נראה דלא תליא כלל בכוונת מצוה, אלא כל שזר עושה מעשה של ברכת כהנים עובר בעשה, וכמו זר בעבודת בית המקדש שאינו תלוי אם מכיון למצוה, אלא זר פסול לעבודה, והכא נמי לענין ברכת כהנים.

ונראה שכך יש לומר בדעת הגר"א, ומהאי טעמא אוסר ברכת הבנים עם ב' ידים, משום שאף בלא כוונת מצוה אסור, (ואפשר נמי דאזיל לשיטתיה שהביא את תירוץ הרמ"א הנ"ל).

עוד קושיא מהגמרא בעירובין על תירוץ הבאוה"ל

ט. ובגוף דברי הבאוה"ל במש"כ דאף למ"ד דמצות א"צ כוונה, מ"מ אם מכיון שלא לצאת אינו עובר, יש להעיר שבעירובין (דף צ"ה ע"ב) איתא, גבי לאו דבל תוסיף, שלמ"ד שמצות צריכות כוונה אינו עובר בלא כוונה, ולמ"ד שאין מצות צריכות כוונה עובר גם בלא כוונה, (וע"ש בגאון יעקב (בדף צ"ו ע"א), אם למ"ד אין צריכות כוונה, שאם כיון שלא לצאת אינו יוצא, האם עובר בבל תוסיף).

ועיין בטורי אבן (ר"ה דף כ"ח ע"ב), ובאליהו רבא (סי' ל"ד), ובחי' ר' ראובן (לסוכה סי' ט'), שביארו בזה דלמ"ד מצות צריכות כוונה הרי"ז בעיקר צורת המצוה שתהא כוונה, משא"כ למ"ד א"צ כוונה אף שאינו יוצא בעל כרחו, אבל יש כאן צורת המצוה גם כשמכיון שלא לצאת.

ולפ"ז לדברי הבאור הלכה דאיסור ברכת כהנים לזר הוא שלא לעשות את המצוה, א"כ למ"ד צריכות כוונה א"ש דאין עובר בלא כוונה, אבל למ"ד דא"צ כוונה, צ"ע למה לא יעבור אף שמכיון שלא היא לשם מצוה, הא מ"מ יש כאן צורת המצוה, ויל"ע.

תירוץ אחר ליעב"ץ על פי דברי הנודע ביהודה

י. אלא נראה ליישב דעת היעב"ץ והחכם צבי, דהנה יעויין בשו"ת נודע ביהודה (קמא אור"ח סי' ה'), שנשאל אודות כהן שידיו מרתתים, האם יכול לברך בלא לישא כפיו, והאם יכול לקשור דבר לכובע שלו ולסמוך עליו את ידיו, וכתב שם בנוב"י דנשיאות כפים הוא לעיכובא, וצריך שהוא ישא כפיו, ולא שיסמוך ידיו על דבר אחר, והובא במשנה ברורה (ס"ק נ"ב), [א.ה. וע' בכנסת הגדולה (טור שיטה י"ז), וע"ע בשו"ת כתב סופר סי' י"ג].

ולפי זה אפשר לומר שבברכת הבנים באופן שסומך ידיו על ראש המתברך וידו אינה עומדת בפני עצמה הרי אין זו נשיאות כפים, והואיל וכן אינו עובר בזה.

ויש לומר עוד שאפילו אינו סומך ממש, והיינו שגם בלא ראש המתברך לא היו ידיו נשמטות, מ"מ כל שמונח על דבר אחר לא חשיב נשיאות כפים.

ונראה להביא סמך לזה מהגמ' בברכות (דף נ"א ע"ב), גבי כוס של ברכה שצריך להגביהה מן הקרקע טפח, [וע"ש ברש"י (בע"א) דה"ה מן השולחן], ואיתא בגמ' "א"ר אחא ברבי חנינא מאי קראה 'כוס ישועות אשא', ומבואר שלמדו מלשון 'אשא' שצריך להגביה באויר.

והכי נמי י"ל גבי נשיאות כפים דדרשי' מ'וישא אהרן את ידיו', שצריך להגביה הידים, ואם הם על ראש המתברך י"ל דלא חשיב הגבהת ידים, (והעירו שאולי יש לדחות שצריך להגביה ממצבם הקודם, ואילו כשמניח על ראש מתברך, חשיב ג"כ הגבהה ממצבם הקודם, ויל"ע).

ועיין ברמב"ם (פי"ד מתפלה הי"א), שכ' "כך למדו מפי השמועה ממה שרבינו ע"ה כה תברכו בעמידה, כה תברכו בנשיאת כפים, כה תברכו בלשון הקדש, כה תברכו פנים כנגד פנים, כה תברכו בקול רם, כה תברכו בשם המפורש, והוא שיהיה במקדש כמו שאמרנו, ובשו"ת נודע ביהודה (שם), הביא מהשבות יעקב (ח"ב סי' א') דמש"כ הרמב"ם 'הוא שיהיה במקדש', קאי אכולהו, וכ' בנוב"י דאינו כן, אלא קאי רק על שם המפורש.

ולפ"ד השבות יעקב הרי חוץ למקדש אין נשיאות כפים מעכבת, ולפ"ז יאסר לזר גם בלא נשיאות כפים, אבל בנוב"י פליג וכתב דודאי נשיאות כפים מעכבת, ועכ"פ לדברי הנוב"י א"ש דעת היעב"ץ.

תירוץ ב' ליעב"ץ דה'שימך מגרע

יא. והיה נראה עוד דהנה במס' ראש השנה (דף כ"ח ע"ב) איתא "מנין לכהן שעולה לדוכן שלא יאמר הואיל ונתנה לי תורה רשות לברך את ישראל אוסיף ברכה אחת משלי כגון ד' א-לקי אבותיכם יוסף עליכם ת"ל לא תוסיפו על הדבר", וכ"ה בשו"ע (שם סעיף כ"ז)

דב" א"ינו רשאי להוסיף מדעתו יותר על השלשה פסוקים של ברכת כהנים, ואם הוסיף עובר על בל תוסיף".

ויל"ע בכהן שהוסיף ברכה דעבר על בל תוסיף, האם מ"מ קיים גם המצוה דברכת כהנים, ועיין בסנהדרין (דף פ"ח ע"ב) שיש פעמים שמוסיף גורע, ויש פעמים דהאי לחודיה והאי לחודיה, ובריטב"א (סוכה דף ל"א) כתב שכהן שהוסיף עוד ברכה אף דיש בל תוסיף אבל אין כל המוסיף גורע, ובסוף דבריו הביא מרבינו הגדול שבכל אופן יש מוסיף גורע.

אבל י"ל דאף לפי מה שנתבאר תחילה שאין בברכת כהנים כל המוסיף גורע, דכ"ז רק במוסיף אח"כ, אבל כל שלא גמר את הברכה והוסיף אפשר דגורע, ולא יצא כלל ידי המצוה, וצ"ע בזה, ולפ"ז יש לדון אם הוסיף מעיקרא דג"כ לא יצא ידי ברכת כהנים.

ועפ"ז י"ל דזר שעושה כה"ג, דהיינו שאומר יברכך, וגם מוסיף קודם לכן ברכה אחרת, דלא חשיב שעושה מעשה ברכת כהנים, כיון שברכת כהנים באופן זה פסולה היא, ולפ"ז בברכת כהנים שאומרים בתחילה ישימך א-לקים כאפרים וכמנשה ואח"כ אומרים יברכך, כיון שבכהן כה"ג לא חשיב ברכת כהנים, ממילא אף זר אינו עובר באופן זה.

ובספר כלי חמדה (פרשת ואתחנן פ"ד ב' אות ג' ד"ה ומעתה), דייק את לשון הגמ' מנין לכהן שלא יאמר הואיל ונתנה לי תורה רשות לברך, שלכאז"ל הוא שפת יתר, ופי' דכל מה שעובר בבל תוסיף הוא רק אחר שהתחיל כבר לברך, אבל קודם לכן אין בל תוסיף, כיון שעדיין אין את המצוה בעולם ע"ש, אבל מ"מ יש מקום לומר כהנ"ל, דמ"מ כשמברך אחר שהוסיף קודם לכן הר"ז מצוה בתוספת ועובר עליה.

ושו"ר בשו"ת מענה אליהו (להגאון האדר"ת ז"ל, סי' קכ"ח), שדן בזה האם כשמוסיף עוד ברכה יש היתר לזר.

תירוץ ג' ליעב"ץ דאומר ישימך בלחש

יב. והנה בבאור הלכה (סעיף כ"ז, ד"ה ואם), כתב דלכאורה מה שהכהן עובר בבל תוסיף, היינו רק אם ההוספה היתה ככל דיני ברכת כהנים בפריסת ידיים (להנ"ל דהוא לעיובא) ופנים כנגד פנים, והביא כן משו"ע הגר"ז, וכן מוכח בחי' ריטב"א לסוכה (דף ל"א), דדוקא בפריסת ידיים.

אלא שכתב בבאור"ל שהרמב"ם כ' (בפ"ד מתפלה ה"ב), "אין הכהנים רשאים בכל מקום להוסיף ברכה, על שלשת הפסוקים כגון וכו', לא בקול רם ולא בלחש, שנאמר לא תוסיפו וכו' ", ומבואר שעובר בבל תוסיף גם כשמברך בלחש, ואף דקול רם הוא לעיובא, ולפ"ז ה"ה גם בלא פריסת ידיים ע"ש, [א.ה. ע"ע בכף החיים (ס"ק קס"א), שכ' דאף כשאינו נושא את כפיו, איכא איסורא דבל תוסיף, וכמסקנת הבאור"ל].

והשתא יש לדון בברכת כהנים אם אומר ישימך א-לקים כאפרים וכמנשה בלחש, ויברך בקול, דלפמ"ש בבאור"ל בתחילה שאינו עובר בבל תוסיף אלא כשעושה ככל דיני ברכת כהנים ונתבאר דמה שאסור בזר הוא רק כשאין בל תוסיף, א"כ אילו אומר ישימך וכו' בלחש, הואיל ואינו ראוי לברכת כהנים בלחש, ממילא בכהן כה"ג אינו עובר בבל תוסיף, וממילא בזר יעבור ע"ז, אבל להרמב"ם שבלחש עובר כהן בבל תוסיף, ממילא בזר לא יעבור כה"ג על העשה.

והנה לפי מה שנתבאר לעיל (באות ט'), שאף בלא כוונה לקיים המצוה עובר על איסור זה, והיינו שהאיסור אינו לעשות המצוה אלא לעשות מעשה ברכת כהנים, א"כ יש לדון דאף שעובר בבל תוסיף ואינו יוצא ידי המצוה, אבל מ"מ יש כאן מעשה ברכת כהנים ויעבור ע"ז, אלא שאפשר שכשהוא באופן של בל תוסיף לא חשיב מעשה ברכת כהנים כלל ויל"ע בזה.

תירוץ ד' ליעב"ץ דברכת כהנים בלילה היא

יג. עוד י"ל ע"פ המבואר ברא"ש (יומא סימן כ'), שאין נשיאות כפים בלילה, דהוקש לשירות, מה שירות ביום אף נשיאות כפים ביום, ויש לברר האם הוא דין דאורייתא, ולפ"ז יש לדון ג"כ אם זר נושא כפיו

בלילה אם עובר באיסור כה תברכו, ואם נאמר שאינו עובר א"כ בברכת כהנים שהיא בלילה שבת אין משום חשש ברכת כהנים לזר כשהיא בלילה.

ומיהו כתב הדרכי משה (ס' תרכ"ג ס"ק ב'), בשם מהרי"ל, שאף אם איחר תפלת נעילה עד הלילה נושא כפיו, דאברים ופדרים מקטירים בלילה, ובגבורת ארי (תענית כ"ו ע"א), נקט דא"כ אין להקיש ברכת כהנים לעבודות הכשירות רק ביום, אלא יש להקישם לעבודות הכשירות גם בלילה, ע"ש שמה"ט הק' על הרא"ש הנ"ל, ולפ"ז שייכא נשיאות כפים בלילה וזר יעבור בזה, אבל במחצית השקל שם כ' דמה שמקטירים אברים ופדרים בלילה, הוא משום שהוא סוף עבודה דיממא, וה"ל כשמתחיל תפלת י"ח ביום יכול לעשות נשיאות כפים גם בלילה, וע"ע באבן האזל (פ"ח ממעה"ק ה"ז).

ולפ"ז באמת נשיאות כפים בעלמא ליתא בלילה ורק כשמתחיל התפלה ביום, וא"כ כשזר מברך בלילה בלא שהתחיל התפלה ביום, אפשר שלא יעבור.

אבל המקדימים בלילה שבת מבעוד יום בזה ליתא לתירוץ זה, וגם בברכת כהנים בערב יום כפור שהוא ביום ליתא לתירוץ זה.

תירוץ ה' ליעב"ץ על פי דברי הקרית ספר

יד. עוד יש לומר ע"פ דברי הקרית ספר (פ"ב מתפלה), שכ' "ומגביהים ידיהם כנגד כתפיהם, דבהכי הוי נשיאות ידיים דכל הזרוע מקרי יד, דכתיב וקשרתם לאות על ירך", דהיינו זרוע, ולמטה מן הכתפיים לא מקרי נשיאות ידיים, דהיינו מקום היד ממש, אלא צריך להגביה כנגד כתפיהם", [א.ה. עיין עוד בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' ל"א סק"ד), דפליג, וס"ל דרק את הכף צריך להגביה, ולכן נקרא נשיאות כ'פיים']. ולפ"ז כשמניח ידו על ראש הבהן כשהוא למטה מן הכתפיים אין זו נשיאות ידיים, (ד"ז העירני הרה"ג ר' שמואל נתן כהן שליט"א).

נידון גבי כהן שאומר ברוכים תהיו אי בל תוסיף הוא

טו. וגבי בל תוסיף בברכת כהנים, בגמ' במסכת ראש השנה (שם), איתא "מנין לכהן שעולה לזוכן, שלא יאמר הואיל ונתנה לי תורה רשות לברך את ישראל, אוסיף ברכה אחת משלי, כגון ד' א-לקי אבותיכם יוסף עליכם, ת"ל לא תוסיפו על הדבר", וכ"ה בשו"ע (שם, סעיף כ"ז), "אינו רשאי להוסיף מדעתו, יותר על השלשה פסוקים של ברכת כהנים, ואם הוסיף עובר על בל תוסיף".

ובשו"ת הר צבי (או"ח סי' ס"ב), זן אודות כהן שאחר שהיה יורד מהדוכן, היה אומר לכל מי שהיה פוגע בו ברוכים תהיו, אם יש בזה משום בל תוסיף, [א.ה. וכתב שאולי כיון שאומר דבר זה בלא פריסת ידיים אין הדבר נחשב כהוספה, ועוד אפשר שכיון שירד כבר מהדוכן אין הדבר נחשב כהוספה, ומ"מ כתב שלכתחילה טוב שימנעו הכהנים מלומר 'ברוכים תהיו', כדי לא להיכנס לספק, וע"ע בשפת אמת (ר"ה שם), (וע"ע בספר בישישים חכמה (ע' קמ"ח) שמביא בשם השפת אמת, שאמר לבאר הטעם שאומרים לכהנים אחר ירידתם מהדוכן 'יישר כח', שהוא כדי שיחזרו הכהנים ויברכו את האומרים 'ברוכים תהיו')].

ונראה דהנה ברכת כהנים הוזכרה בתורה בפרשת עקב (דברים פ"ה ח'), "לעמד לפני ד' לשרתו, ולברך בשמו וכו' ", וכן בפרשת שופטים (פכ"א ו') "ונגשו הכהנים בני לוי, כי בס בחר ד' אלקיך לשרתו, ולברך בשם ד' וכו' ", והנה בב' המקומות הוזכר לברך בשמו.

ונראה מזה שעיקרה של ברכת כהנים היא לברך בשם ד', וכן הוא גם בפסוק שאחר ברכת כהנים, "ושמו את שמי על בני ישראל", (וע"ש ברש"י שכ' "שמי היינו שם המפורש", וא"כ קאי על מקדש, אך בספרי איתא במקדש בשם המפורש ובמדינה בכינוי).

וא"כ לענין בל תוסיף הרי בעינין הוספה כעין המצוה וא"כ כל המצוה כשהמוסיף ברכה בשם ד', וכמו שהוזכר בגמרא שאומר "יוסף ד' עליכם וכו' ", אבל כשאומר 'ברוכים תהיו', אין זו ברכה בשם ד', ואין זה דומיא דברכת כהנים, ואין בזה משום בל תוסיף.

ולעיל (באות י"א), גבי ברכת כהנים ביארנו שאין בזה משום איסור לזר לישא כפיו שהרי מברך יברך וכו', וביארנו שהוא משום

שאומר מעיקרא ישימך וכו', וא"כ בכהאי גוונא חשיב מוסיף, וא"כ אין זו צורת המצוה, וא"כ בזר כה"ג לא חשיב שמברך, ובזה שפיר חשיב בל תוסיף כיון שאומר ישימך אלקים, ונמצא מברך בשם ד'.

נידון אי השומע ברכת כהנים מזר עובר באיסור

טז. ובספר חרדים (פי"ב י"ח), כתב "מצות עשה לברך כהן את ישראל שנאמר 'כה תברכו את בני ישראל', (במדבר ו' כ"ג), וישראל העומדים פנים כנגד פני הכהנים בשתיקה, ומכוונים לבם לקבל ברכתם כדבר ה', הם נמי בכלל המצוה", (הובא דבריו ברע"א ובהפלאה (שם), ובבאוה"ל), ועיין בספר מגן גבורים שהביא מהריטב"א בסוכה (דף ל"א ע"ב), שמבואר לא כן, [א.ה. וע"ע במנחת חינוך (מצוה שע"ח), דכמו"כ הביא מהריטב"א דלא כהחרדים עיי"ש, וע"ע בדבר אברהם (ח"א סי' ל"א)].

ויל"ע דהואיל והם בכלל מצות 'כה תברכו', איך הדין בזר שעלה לדוכן שעובר באיסור עשה, האם גם הישראל המתברכים בכלל האיסור, דהואיל והם בכלל המצוה, הכא נמי דיהיו בכלל האיסור, וכ"ז אי נימא שהאיסור הוא שלא לעשות מצות ברכת כהנים, אבל לפי מה שנתבאר לעיל שהאיסור הוא כעין איסור זרות, פשוט דל"ש זאת אלא במברך.

פלוגתא בדעת הגר"א

יז. ולעיל הובא מסודר הגר"א, שכ' בשם הגר"א שזר לא יברך בב' ידים ברכת הבנים, אבל עיין בספר מעשה רב החדש שכתב "הגר"א זצ"ל לא הסכים למנהג לומר ברכת כהנים כשמלוה חבירו", ומשמע אף בלא נשיאות כפים, ולפ"ז צ"ע איך מברכים הבנים בברכת יברך, [א.ה. ע"ע בספר עצי המערכה (ח"א אות ל"ח [נדפס בגר"ה תש"ו]) שמביא מהגר"א זצ"ל, כי ברכת כהנים, [בעלמא, ולא בזמן ברכת כהנים], אם הוא כהן מברך בשתי ידיו, ואם ישראל לא ישים אלא יד אחת].

ועיין בתורה תמימה (פרשת נשא, במדבר פ"ו כ"ג, הערה קל"א), שכתב "ואני שמעתי מאיש אמונים, שהגר"א מוילנא ברך את הג"מ ר"ח לנדא מו"ץ דוילנא בשעת חופתו, והניח ידו אחת על ראש הגר"ח בשעת הברכה, ושאלוהו על ככה, והשיב, כי לא מצינו ברכה בשתי ידים רק לכהנים במקדש", [א.ה. ע"ע בספרו תוספת ברכה (פרשת נשא, עמוד ל'), שכתב, שנראה לו בכוננת הגר"א הנ"ל, שבהנחת שתי ידים על ראש המתברך יש בזה איסור עשה, שנאמר כה תברכו, אתם ולא זרים, ולא הובא מכלל עשה עשה, וכמבואר (בכתובות)].

ומלשון זה משמע שרק בב' ידים הקפיד שלא לברך, וזה ע"ד מש"כ בסודר הגר"א, ודלא כמ"ש בספר מעשה רב החדש, (ואולי שם לא איירי בברכת יברך, ואעפ"כ הקפיד שלא לעשות בב' ידים), ועכ"פ מלשון זה לא משמע שיש איסור לא תברכו, אלא שלא מצינו כן, והלשון 'חוץ מכהנים במקדש', אינו מובן דנשיאות כפים אינה רק במקדש, אלא היא גם בגבולין.

המערכה: כדעת הגר"א, בסידור הגר"א (מהגאון המקובל רבי נפתלי הערץ זצ"ל, ח"ב סימן פ"ז), דצריך לברך ביד אחת, יעויין דכ"כ בסידור האריז"ל (בסדר ליל שבת), שכתב שאין לברך אלא ביד אחת ובימין, וע"ע בספר כה תברכו (מערכה ב' סי' ד'), מש"כ בזה בארוכה.

ועיי"ש בדברי היעב"ץ (בסדר בית יעקב שם), שכ' להקשות על שיטתו מפרשת ויחי, ה"ל "ומה שמצינו ביעקב אבינו ע"ה שברך אפרים ומנשה כל א' ביד א', לא היתה עינו צרה ח"ו, אלא מפני ההכרח הוצרך לעשות כן, כדי שלא להטיל קנאה ביניהם, מאחר שבאו לפניו בבת אחת לקבל ברכתו, ובדין היה שיקדים מנשה הבכור, אבל הוא בחר באפרים להקדימו, כמו שמפני כך שכל ידיו, וישת יד ימינו על ראש אפרים, וגם הקפדת יוסף, וכ"ש אם היה מקדימו לפני מנשה, היתה הקפידה יותר בודאי, לכן נשמט מזה בכל האפשרות למעט

הקפדה, זה דבר ברור לפי פשוטו של ענין, מלבד שבלתי ספק יש בו ג"כ טעם ע"פ הסוד, שלא רצה הקב"ה שיתברכו משתי ידיו, (אולי מפני שצפה הקב"ה בירבעם ומה שגרם גזעו), לפיכך סבב הדבר באופן שיצטרך יעקב לברכם ביד אחת, מפני השלום כאמור".

וכדעת היעב"ץ, שמברכים ברכת הבנים בב' ידים, יעויין בפחד יצחק (מערכת ברכה, דף נ"ד ע"ג), שכתב "ראיתי מדקדקים שלא לברך לתלמידיהם בשתי ידים על ראשם, ואומרים שעושים כן כדי שלא לקשר מדת החסד עם מידת הדין (שהימין חסד והשמאל גבורה שהיא מדת הדין), ואני נהגתי לברך את מי שנשוי אשה בשתי ידים, בעדו ובעד ביתו, ולפניו ביד אחת, אבל לבחורים העוסקים בתורה בשתי ידים, כי התורה מסייעתם במקום אשה, כך מצאתי, והנני הוואה מנהג טוב שהחכמים יברכו לתלמידיהם והאבות את בניהם עם שתי ידים, כמו שנאמר 'וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם', וכן ראוי לעשות על דרך הסוד, וכמו שכתב הראשית חכמה (שער היראה פרק ד'), וסמך לזה מהזוהר פרשת וארא וכו', הנה מבואר שטוב יפה לברך בשתי ידים".

ובשו"ת באר משה (ח"ד סי' כ"ה), כ' שבבניו ובנותיו בודאי ליכא חשש לברך בב' ידים, כי כו"ע יודעים שדרך האב לברך יוצאי חלציו, ושום אדם לא יטעה שיעשה כן מדין ברכת כהנים, אבל המברך אחרים וחושש כדברי הגר"א יש לו על מי לסמוך, והמברך גם זרים בב' ידים ג"כ עושה יפה ובלבד שיכוין לבו לשמים.

וע"ע בדבש לפי (מהגר"חיד"א, ב' ט'), שמביא תשובת הגאון רבי יעקב הכהן על ספר חמדת הימים, שכתב שלא מצא בו (בספר חמדת הימים), שום דבר תמוה, רק בברכת הבנים שהוא מדקדק ומקפיד דוקא ביד אחת, (ולענין ספירת העומר), וע"ע בבית ברוך (על חיי"א כלל ל"ב סק"ח), שכ' לכוון מפורש שאין מכוון בזה לשם מצוות נ"ב.

ובנפש כל חי (להגר"ח פלאג"י, מערכת ב' אות ל"א), כתב בתחילה להוכיח שלא כדברי היעב"ץ, מהא דבפרשת ויחי, מקרא מלא דיבר הכתוב, ביעקב כשבירך את אפרים ומנשה, כי שם יד ימין על אפרים, ויד שמאל על מנשה, כדכתיב 'וישלח ישראל את ימינו וישם על ראש אפרים והוא הצעיר, ואת שמאלו על ראש מנשה וכו', ואם מן הראוי לברך בב' ידים עפ"י הפשט ועפ"י הסוד, למה לא עשה כן יעקב אע"ה, וגם יוסף הצדיק למה לא יקפיד ע"ז כמו שהקפיד כששם הימין על אפרים שהוא הצעיר, ואם יש בזה הקפדה, כמו שחשב הרב ז"ל, היה לו ליעקב לשים ב' ידים על כל אור"א, ואז לפי סברתו דאחיו הקטן יגדל, היה מקדים לאפרים לפני מנשה, וא"כ ש"מ דליכא קפידא, עכ"ד, והביא בזה עוד דעות, וסיים שאין להקפיד בזה, ואם סומך שתי ידיו יש בזה תוספת ברכה, אבל גם ביד אחת די, ועיין עוד בספרו כף החיים (סימן כ"ח אות ל').

ועיין בספר יוסף אומץ (למנהגי אשכנז, להג"ר יוסף יוזפא, חובר לפני ד' מאות שנה), סימן ע"ה, שכתב "מנהג ותיקין לברך בכניסת שבת ויו"ט, ובשחרית וביציאתו, את בניו וקרוביו, וכו', ואף כי אין לי עסק בנסתרות, מ"מ נראה לי שטוב לברך בעשר אצבעותיו לרמז נסתור, ועוד שהמברך רק בידו אחת נראה שעינו צרה בברכה, וראיה מפורשת ממש רבינו ע"ה, במה שפירש רש"י שסמך ליהושע בב' ידיו, (במדבר ז' כ"ג), ועשאו ככלי מלא וגדוש בחכמה, ומנהגי לומר בשעת ברכה ג' פסוקים דברכת כהנים, ומצאתי אח"כ בספר המוסר כמנהגי, ובראשית חכמה (פרקים ממנורת המאור, פרק גידול בניו סי' ח'), כ' שיש ביד ט"ו אברים, כמנין ט"ו תיבות שבברכת כהנים, יחולו על ראשך ט"ו תיבות שבברכת כהנים אלו כמנין אברי היד עכ"ל" (הו' בסידור ווילנא).

וכשיטת היעב"ץ כן איתא בשו"ת יהודה יעלה (סי' מ"א), ובשו"ת דעת סופר (ח"א סי' י"ד), ובשו"ת צי"א (ח"א סי' ח'), וע"ע בשו"ת יחוד"ד (ח"ה סי' י"ד), ועיין עוד בתשובות והנהגות (כרך ה' סי' ע"ב).

שיחות צבא הלוי

פרשת ויחי תשפ"ג
בעניין כוונה לקבל ברכה
ואמן על ברכה

"ויברך את יוסף, וגו', המלאך הגאל אתי מכל רע, יברך את הנערים, ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק, וידגו לרוב בקרב הארץ" (בראשית פרק מ"ח פסוקים ט"ו וט"ז).

א. ועיין בפירוש רבינו עובדיה מברטנורא, בביאור הא דכתיב "ויברך את יוסף", ולא כתיב 'ויברך את מנשה ואפרים', וכתב הרע"ב "הוא כמו שפירש הרב רבי יצחק אבן לטיף, שהמתברך צריך גם הוא לכוין לקבל הברכה מפי המברך, והם לא ידעו לכוין כיוסף, לכן תלה הברכה ביוסף", ומבואר כאן שצריך המתברך לכוין לקבל הברכה מהמברך.

ב. ועל פי זה נראה לבאר מה שמצינו בברכת כהנים שצריך לכוין לברכה, דיעויין ברמב"ם (בהלכות תפילה ונ"כ פרק י"ד הלכה ז'), שכתב "ואין אדם רשאי להסתכל בפני הכהנים בשעה שהן מברכין את העם כדי שלא יסיחו דעתם, אלא כל העם מתכוונים לשמוע הברכה", וכן יעויין בשולחן ערוך (או"ח סימן קכ"ח סעיף כ"ג), דכתב גבי ברכת כהנים "והעם יכוונו לברכה".

ג. וכשאחד מברך את עצמו, והחכם עונה אמן, נחשב כברכת החכם, ומבואר כן במסכת ע"ז (דף ס"ה ע"א), שבר ששך [שהיה גוי], אמר "עינא דבעי למיחזי לכו בבישתא, תיפקע, אמר ליה רבא אמון, פקע עיניה דבר ששך", ומבואר שקילל עצמו ורבא אמר על זה אמון ונתקיימה הקללה, והכי נמי בברכה.

ובשו"ת הג"ר עקיבא איגר (מהדורת ירושלים תש"ז סי' ט"ו), כתב "תזכירו אותנו במסיבת העדה בשמחתכם לברכנו, כי יקר אצלי להתברך מפי הצבור העונה אמן".
ועוד כתב הגרעק"א שם (בתשובה כ'), "ה' יחזקני ויחלימני לעבודתו, [ואבקש שבקראו הדברים יענה ויאמר אמן]", (המוסגר במקור).

ד. ובכל בתי הכנסיות נהוג, שהגבאי עורך מי שברך לחולים ולאנשים שונים, ויש שתמהו על זה, וכי הגבאי צדיק כל כך שברכתו יש בה מעלה, אכן באמת שאין זה מחמת ברכת הגבאי, אלא משום שכל הקהל עונים על זה אמן.

ויעויין במשנה ברורה (סימן רט"ו ס"ק ט), שכתב "איתא במדרש, כששומע שאחד מתפלל דבר, או מברך לישראל, אפילו בלא הזכרת השם, חייב לענות אמן, ולכן נתפשט המנהג שעונין אמן, אחר הרחמן בברכת המזון".

ומצינו עוד במסכת (ברכות דף נ"ה ע"ב), דאיתא "האי מאן דחזא חלמא ולא ידע מאי חזא, ליקום קמי כהני בעידנא דפרסי ידיהו, ולימא הכי 'רבנו של עולם אני שלך וחלומותי שלך', וכו', ומסיים

בהדי כהני, דעני צבורא אמן", ומשמע לכאורה שהאמן של הציבור, עולה גם על מה שהתפלל על החלום.

ה. וכבוד מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל היה מברך בסוף ימיו, בראשי תיבות, והיה אומר 'בו"ה', והיינו ראשי תיבות של ברכה והצלחה.

ויש לדון לענין שאר דברים אם מהני בראשי תיבות, ולא מצינו בתפלה שיועיל בראשי תיבות, וכגון לענין חבירו בשם שלוקה אם מקלל בראשי תיבות, ואפשר שזה תלוי אם רגילים להשתמש באותם ראשי תיבות, ונעשה על ידי כך ללשון, אבל כשאין רגילים אין זה לשון. עוד אפשר שבברכה עיקר הדבר הוא בלב, ומה שאומר אינו אלא גילוי על מה שמברך בליבו, ולכך אין חסרון בראשי תיבות.

שוב שמעתי שמרן הגר"ח ק"ק זצוק"ל אמר כן על פי הגמרא, שנוטריקון חשיב לשון, [כדאיתא במסכת שבת (דף ק"ה ע"א)].

בביאור האריכות באבילות פטירת יעקב

"ויעלו אתו כל עבדי פרעה זקני ביתו, וכל זקני ארץ מצרים" (בראשית פרק נ' פסוק ז').

בסוף פרשת ויחי יש אריכות גדולה בפסוק על האבל שהיה אחר פטירת יעקב אבינו, ואיך שהלכו כולם ללוותו וכו', מה שלא מצינו כן בשאר מקומות ששם נכתב בקיצור.

ובפרשת חיי שרה נכתב על פטירת שרה, [פרק כ"ג], אבל עיקר מה שנכתב שם הוא על קניית מערת המכפלה, ובסוף פרשת חיי שרה (פרק כ"ה פסוק ח'), נכתב על פטירת אברהם אבינו, וכן בפרשת וישלח (פרק ל"ה פסוק כ"ט), נכתב על פטירת יצחק, אולם אצל אף אחד לא הוזכר אריכות כל כך.

ועל הפסוק "וירא יושב הארץ הכנעני את האבל בגורן האטד, ויאמרו אבל כבד זה למצרים" (שם פסוק י"א), איתא בזוהר הקדוש למה אמרו למצרים ולא לישראל, משום שמצרים נתאבלו שכשבא יעקב פסק הרעב, ועתה עם פטירת יעקב חזר.

ומצינו עוד גם בלבן שנתברך בגלל יעקב, ובסוף פרשת ויצא "ויגד ללבן ביום השלישי כי ברח יעקב" (פרק ל"א פסוק כ"ב), ופירש בתרגום יונתן שלא מצא מים.

ועוד מצינו בריש פרשת ויצא "ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן" (פרק כ"ט פסוק ג'), ואחר כך כתיב "ויגש יעקב ויגל את האבן, מעל פי הבאר" (שם פסוק י'), ולא נזכר שהחזיר את האבן, וביאור הדבר שהיה שם מחסור במים, ולכך היו צריכים אבן גדולה שרק כולם יכולים לגללה, שאז כולם יתחלקו בשוה, אבל כשבא יעקב נתרבו המים, ושוב לא היה צריך לכסות את הבאר עם האבן, [כן הוא בזוהר הקדוש פרשת שמות (אות רט"ו), והובא בפירוש הרד"ל (לפרקא דר"א פרק ל"ו)].

ומכל זה נמצא שביאת יעקב עשה ריוח לכולם, וזהו שהרגישו בחסרונו, וזה שהאריך הכתוב.

ישימך אלקים כאפרים וכמנשה

הנה בברכת הבנים אומרים ישימך אלקים כאפרים וכמנשה, והרי זה מקצת פסוק, ובמגילה (כ"ב א') אי' 'כל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה', ונ' דל"ש לכאן, שהרי בפסוק נאמר (פמ"ח כ') וַיְבָרְכֶם בַּיּוֹם הַהוּא לְאֹמֶר בְּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לְאֹמֶר יִשְׁמְךָ אֱלֹקִים כְּאֹפְרַיִם וְכְמְנַשֶּׁה, וא"כ נאמר שכך אומרים זאת באופן זה ואף שהוא מקצת פסוק.

וכן באמירת י"ג מדות אין חסרון במה שאין אומרים פסוק שלם שהרי דבר זה ניתן לאמרו כן, וכדאי' בראש השנה (י"ז ב') 'ויעבר ה' על פניו ויקרא, אמר רבי יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח צבור, והראה לו למושה סדר תפלה, אמר לו כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה, ואני מוחל להם, ה' ה' וכו', [א.ה. וכ"כ בשו"ת האלף לך שלמה או"ח מ"ג].

יוסף לא טעם יין

(שבת קל"ט א') 'ואמר רב מלאי משום רבי יצחק מגדלאה מיום שפירש יוסף מאחיו לא טעם טעם יין, דכתיב ולקדקד נזיר אחיו'.

והנה ל' הגמ' לא טעם טעם יין הי' משמע שלא רק שלא שתה יין אלא שלא טעם אפ' יין שנתערב בתבשיל, וזהו שלמד זאת מנזיר אחיו, והרי בנזיר ילפי' (פסחים דף מ"ד) ממשרת לאסור טעם כעיקר.

וע' בשו"ע (סי' תקנ"א ס"י) גבי ימים שקודם ת"ב שמחמירים שלא לאכול בשר שמוותר תבשיל שיש בו טעם בשר, ובמ"ב כ' שמנהגינו להחמיר, ולענין תבשיל שיש בו טעם יין ע' בט"ז (ס"ק ט') שאין להחמיר, ובבאר היטב (ס"ק כ"ט) הביא להחמיר גם בזה, ומיהו במ"ב שם כ' שאם בישל בקדרה שבישיל בה בשר אין איסור, והרי לגבי טעם כעיקר אסור.

ומיהו בהמשך הגמ' 'רבי יוסי ברבי חנינא אמר אף הן לא טעמו טעם יין, דכתיב וישתו וישכרו עמו מכלל דעד האי דנא לא (הוה שיכרות), ואידך שיכרות הוא דלא הוה, שתיה מיהא הוה, וכאן אין ילפותא שנמנעו גם מדבר שיש בו טעם יין.

הפטרה

חיוב מיתה של שמעיי

והנה עמף שמעיי בן גרא בן הַיְמִינִי מִבְּחָרִים וְהוּא קָלְלֵנִי קָלְלָה נִמְרָצָת בְּיוֹם לְקַתִּי מִחַיִּים וְהוּא יָרַד לִקְרָאתִי הַיְרֵדֵנִי וְאֶשְׁבַּע לּוֹ בְּה' לֵאמֹר אִם אֶמְתָּךְ בְּחָרְב, (ט) וְעַתָּה אֵל תִּנְקַהוּ כִּי אִישׁ חָקֵם אֶתָּה וַיְדַעְתָּ אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לּוֹ וְהוֹרֵדְתָּ אֶת שִׁיבְתוֹ בְּדָם שְׂאוֹל (מלכים א פרק ב ח).

וכ' הרמב"ם (בפ"ג מהל' מלכים ה"ח) 'כל המורד במלך ישראל יש למלך רשות להרגו אפילו גזר על אחד משאר העם שילך למקום פלוני ולא הלך או שלא יצא מביתו ויצא חייב מיתה, ואם רצה להרגו יהרג, שנאמר כל איש אשר ימרה את פיך, וכן המבזה את המלך או המחרפו יש למלך רשות להרגו כשמעיי בן גרא, ואין למלך רשות להרוג אלא בסייף בלבד כו" עכ"ל.

איך לא הרגו דוד והרי מלך א"י למחול על כבודו

ובס' פרשת דרכים (דרוש י"א) הק' למה לא הרג דוד את שמעיי, והא קי"ל דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ותי' ע"פ מאי דאי' בירושלמי (פ"ק

דר"ה ה"א) דכל אותם ששה חדשים שברח דוד מאבשלום לא עלו לדוד ממנין מלכותו והי' מתכפר בשעירה כהדיוט, ומבואר דאף שהיה משוח מ"מ כיון שנטו כל ישראל אחר אבשלום לא היה לו דין מלך, וכן מבואר ברד"ק (מלכים א' פ"ב פכ"ה) על הפסוק "כי יואב נטה אחרי אדניה ואחרי אבשלום לא נטה", שכ' 'כי אלו נטה אחרי אבשלום ולא נטה אחרי אדניהו לא היה לו לפחד שכל ישראל היו רוצים להמליכו לא היה מרד שיתחייב מיתה, שא"כ היה עמשה חייב מיתה, והנה דוד אמר לשומו שר צבא ובקש עתה את דמו מיד יואב', ובזה ביאר בפר"ד את הגמ' במגילה (י"ד ע"ב) שרצה דוד להרוג את נבל מדין מורד במלכות, ואמרה לו אביגיל עדין שאול קיים ולא יצא טבעך בעולם, והיינו דאף שנמשח מ"מ כיון שעדיין לא מלך בפועל, אין לו דין מלך, ואין לנבל דין מורד במלכות.

(וע' בגליון הש"ס על הירושלמי בר"ה הנ"ל שביאר את ד' הירושלמי דהי' מתכפר בשעירה באופן אחר, דבסנהדרין (דף ק"ז) אי' דלא חשבינן אותם ו' חדשים לדוד משום שנצטרע, והרי מבואר בהוריות דף י' ע"א וברמב"ם פט"ו משגגות ה"ע דנשיא שנצטרע דינו בשעירה).

תי' על קו' הנ"ל

והנה בעיקר קו' פר"ד למה לא הרג דוד את שמעיי, והרי אין כבודו מחול, לכא' הדבר פשוט דהרי הרמב"ם כ' שיש למלך רשות להרגו, ומבואר דאינו חובה למלך, וע' מנ"ח (מצוה תצ"ז) שעמד בזה שהרי אין כבודו מחול, ולכא' י"ל דאינו דין שחייב מיתה ורק דהמלך מוחל לו, אלא דכל עיקר חיובו הוא שיש רשות למלך להרגו, וכעין רוצח שיצא חוץ לעיר מקלט דיש רשות ביד גואל הדם להרגו, וא"כ אין זה מדין מחילה כלל, אלא דזהו כל חיובו שיש למלך רשות להרגו, ומש"ה היה דוד רשאי שלא להרוג את שמעיי.

בד' תרגום שני על אסתר על מה נתחייב שמעיי

והנה בד' הרמב"ם מבואר ששמעיי היה חייב משום מורד במלכות, אך מצינו דבר מיוחד בתרגום שני על מגילת אסתר (פ"ב פ"ה) וכך כתוב שם "ומה תמא מרדכי די איתקרי בר שמעיי, אלא אקיל שמעיי לדוד מלכא דישאל, ואמר שמעיי לדוד פוק לך גברא רשיעא וגברא דחייב קטלא, איתעני אבישי בר צרויה ואמר לדוד אזיל אסב רישיה דשמעיי מיניה, אסתכל דוד מלכא בנביאותיה וחמא דמרדכי קאיס מיניה, וכד תמא דוד מלכא פקיד לשלמה בריה ואמר ליה בשעתא דיפסוק שמעיי מלמילד בר קטיל יתיה, די יזכי לעלמא דאתי כו', ושמעיי הוה חייב דיתקטיל בדינא, כמה דכתיב באורייתא דמשה דינא דקושטא לא תצער ורבא בעמך לא תלוט, והוא אקיל לדוד מלכא דישאל, וחס עלויה דוד דלא למקטול יהיה, דחמא דקיימין מיניה הני תרי צדיקאי, ומתפרקין על ידיהון בית ישראל" ע"כ.

ומבואר דשמעיי היה חייב מיתה משום שעבר על איסור דנשיא בעמך לא תאור, ומה שלא הרגו דוד הוא מפני שראה שיצא ממנו מרדכי, אך צ"ע טובא דאיסור דנשיא בעמך לא תאור אינו כי אם לאו ואין בו מיתה אלא מלקות, וכמבואר ברמב"ם (פכ"ו מהל' סנהדרין).

צבא הרגו

**ברט ועוללות מתורת רבנו
צבי אליהו הלוי שמינברג
של"מ א"**

בד' הרמב"ם שמלך יכול להרוג לתקן עולם

וצ"ל דהנה הרמב"ם כ' (בהל' י') 'כל ההורג נפשות שלא בראי' ברורה או בלא התראה אפ' בעד אחד, או שונא שהרג בשגגה, יש למלך רשות להרגו ולתקן העולם, כפי מה שהשעה צריכה, והורג רבים ביום אחד ותולה ומניח תלויים ימים רבים להטיל אימה ולשבר יד רשעי העולם' עכ"ל, והנה בל' הרמב"ם משמע דכ"ז הוא דוקא ברוצחים, וכן מבואר ברמב"ם (פ"ב מהל' רוצח ה"ד), וע' בהעמק דבר (פ' משפטים כ"א י"ד).

אך באו"ש כ' דבירושלמי (פ' נגמר הדין ג"ג) משמע דמלך הורג ע"פ עד אחד גם בעריות, ובב"מ (דף פ"ג ע"ב) א' 'אתיוה לר' אלעזר בר' שמעון וקא תפיס גנבי, שלח ליה ר' יהושע בן קרחה חומץ בן יין עד מתי אתה מוסר עמו של אלקינו להריגה', וע"ש בש"מ בשם הריטב"א שכ' 'הא דדאין בלא עדים והתראה ושלא בזמן סנהדרין, שאני הכא דשליחא דמלכא הוא ומדיני המלכות להרוג בלא עדים והתראה לייסר העולם, כמו שראינו בדוד שהרג גר עמלקי ושלוחו של מלך כמותו... ומבואר ג"כ ד"ז שמלך יש לו רשות להרוג נאמר אפ' בשאר עבירות, ומבואר שם דהיינו אפ' מלך נכרי', וכן כ' בחי' הר"ן (סנהדרין דף מ"ו ע"א).

וע' במאירי (סנהדרין מ"ט ע"א) שכ' 'אבל עבירה שלא המיתו עליה ב"ד אם מצד שאין שם ההתראה או שאין שם ראי' ברורה, מרשות המלך להרוג לתקון העולם עכ"ל, ומל' המאירי שכ' 'עבירה' משמע כל עבירה ולא דוקא רציחה.

הריגת נביאי הבעל

ובס' מלכים (א' י"ח מ') איתא שאליהו הרג את נביאי הבעל, ובמשך חכמה (פ' ראה ד"ה והנביא) כ' 'דהרי בסנהד' (פ"ט ע"ב) פליגי רבנן ור"ש בנביאי שהדיח אי בסקילה או בחנק וא"כ למה אליהו המיתם בסייף, אלא דהוי משום דין המלכות (היינו שעשה כן ע"פ אחאב) ודין המלכות הרי הוא דוקא בסייף. וע' בס' שמואל (ב' פ"ב ה') שאמר דוד על גוזל כבשת הרש 'בן מות האיש העשה זאת', וע"ש ברש"י מה שפ' בזה, ובס' לב אליהו הובא בשם הגר"א לאפ"אן ז"ל דהוא משום שיש למלך רשות להרוג רשעי עולם, אמנם בפ' החסיד יעב"ץ (לתהילים נ"א ו') פ' דהוא מדין ב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה (המבואר בדף מ"ו ע"א).

במה שהרג יואב את רבו שלימדו טעות

ובב"ב (דף כ"א ע"ב) גבי רבו של יואב שלימדו בטעות, איכא דאמרי קטליה, וע' בקרית מלך (פ"ג מלכים ה"י) שהביא בשם אביו זללה"ה ד"ל דהיה ע"פ המלכות וכנ"ל, וע' בהעמק שאלה (שאלתא קמ"ב אות ע') באופן אחר, וכ"ז יתכן רק אי נימא דיש רשות למלך להרוג גם על שאר עבירות ולא על רציחה בלבד.

ביאור ד' התרגום ע"פ הנ"ל

ועפ"ז אפ"ל דזה הביאור בד' התרגום שני ששמעי נתחייב מיתה משום שעבר על ונשיא בעמך לא תאור, והיינו דאף דאין ע"ז חיוב מיתה מדין תורה, אך מ"מ יש למלך רשות להרוג לשבר רשעי עולם, ורק דל' התרגום מ"מ צ"ע דמשמע דהיה שם חיוב מיתה מן הדין.

למה לא נתחייב שמעי משום מורד

אך לכאן ק' עוד דאמאי לא פ' התרגום שהיה חייב מיתה משום מורד במלכות, וכמש"כ הרמב"ם, ואי משום דמורד במלכות אין חיוב להרגו, הרי גם מה שהמלך יכול להרוג עבריניים שלא מן הדין ג"כ אינו חיוב למלך, ואי משום דס"ל דבאותם ששה חדשים לא היה לו דין מלך וכמש"כ בפרשת דרכים, א"כ גם איסור ונשיא בעמך לא תאור ל"ש ביה.

ו' דהנה בפר"ד הנ"ל הוכיח ממה שדוד נתכפר באותם חדשים בשעירה כהדיוט, דלא היה לו דין מלך משום שהעם הלך אחר אבשלום, אך באבני נזר (חיו"ד סי' ש"ב אות כ"ז בהג"ה) כ' דבאמת היה לו דין מלך, ורק דלענין שעיר תליא במה שאין על גביו אלא ד' אלוקין, וכדאי' בהוריות (דף י"א ע"ב), וע"ש בגמ' דרבי בעא מר' חייא כגון אני מהו בשעיר, ואמר לו דכיון דיש ריש גלותא בבבל אינו מביא שעיר, אך מ"מ דין מלך עליו, וע"כ יש בו דין מורד במלכות וכמבואר ברמב"ם.

אולם בס' עמק ברכה (במצות כתיבת ס"ת) כ' דמורד מלכות תלי' במי שיש בידו את הנהגת המלוכה בפועל, וביאר בזה את הגמ' הנ"ל במגילה עדיין שאול חי ולא יצא טבעך בעולם, דאמנם היה לדוד דין מלך מפני שנמשח, אך כיון ששאול היה חי הרי לא היה לו את הנהגת המלוכה בפועל, וע"כ ל"ש בית מורד במלכות, ולפ"ז י"ל דכמו כן הרי לא היה לדוד את הנהגת המלוכה בפועל כשברח מאבשלום, וע"כ לא היה שמעי מורד במלכות, אלא דמ"מ היה לו דין מלך, וע"כ עבר שמעי בלאו דונשיא בעמך לא תאור, וגבי איסור זה א"צ הנהגת המלכות בפועל, דהרי לאו זה נאמר לא רק במלך, אלא גם בראש הסנהדרין וכמבואר ברמב"ם (פכ"ו מסנהדרין ה"א) ומש"ה היה אפשר להרוג משום שיש למלך רשות להרוג רשעים שלא מן הדין.

(וע"ש בעמק ברכה דהך דינא דיש למלך רשות להרוג שלא בעדים לתקן רשעי עולם, תלי' ג"כ בהנהגת המלכות בפועל, אך לפי המבואר יש להוכיח לא כן דהרי בפסוק בשמואל (ב' פט"ז ט') מבואר שבקש אבישי מדוד להרוג את שמעי, ולהנ"ל הרי צ"ל דהוא משום רשות למלך להרוג שלא מן הדין, ואף שלא היתה לו הנהגת המלוכה בפועל).

וע' בס' שמואל (ב' ט"ז ג') 'ויאמר המלך ואיה בן אדוניך ויאמר ציבא אל המלך הנה ישב בירושלים כי אמר היום ישיבו לי בית ישראל את ממלכת אבי, (ד) ויאמר המלך הנה לך כל אשר למפיבשת... וע' בשבת (נ"ו ע"א), והרי ד"ז ה' באותו זמן שברח דוד מפני אבשלום, ואי נימא דמה שאמר דוד הנה לך כל אשר למפיבשת ה' משום מורד במלכות.

מראות הצבאות - דף היומי

נדריים (ע' ע"א) 'מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל', ובגמ' 'מאי טעמא דאמר קרא בנעוריה בית אביה', וכ' הר"ן 'בנעוריה בית אביה, משמע אף על גב דליתיה לאב אכתי איתיה בית אביה'.

וצ"ב שאחר מיתת אביה עדיין חשיבא בבית אביה, והנה מצינו בתו' (קדושין ה' א' ד"ה על מנת שלא תלכי לבית אביך לעולם אין זה גט) 'פירש בקונטרס שכל ימיה נאגדת לקיים תנאי זה מחמתו, וא"ת אמאי לא אמר דהוי גט שהרי אם מת אביה יכולה היא ליכנס לבית ושוב אינה נאגדת בו דלאחר מיתת אביה כו', וי"ל דבית אביה קרוים כל יוצאי חלציו של אביה אף על גב שמת כדכתיב (בראשית לח) גבי תמר שבי אלמנה בית אביך אף על פי שמת אביה כדמוכחי קראי'.

ועד"ז י"ל כאן שאף שאביה מת מ"מ חשיבא בית אביה, אבל מ"מ צ"ב שאם אין בנים לאביה, א"כ לכא' ל"ש לומר שעדיין בית אביה קיים, וגם בזה מסתמא מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל.

ביבמות (כ"ו ע"א ברש"י ד"ה בתרי כו') 'ניסת לראשון ומת לשני ומת לשלישי לא תינשא דברי רבי, ומתני' דלא כרבי, דאי רבי נהי דחשד ליכא מיהו לכל העולם אסורה שהוחזקה להתאלמן או להתגרש'. ומבואר ברש"י שכמו שיש קטלנית באשה שמתו בעליה ב' פעמים, ה"נ בנתגרשה ב' פעמים.

וצ"ע במשנה בנדרים (ע"א א') 'נדרה והיא ארוסה, נתגרשה בו ביום, נתארסה בו ביום אפ' למאה, אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה'.

אלא שבאמת גם אשה שאסורה עליו מיפר נדריה, כמבו' ברמב"ם (פי"א ה"ח מנדרים) 'היתה מחייבי לאוין ואין צריך לומר מחייבי עשה והפר נדריה הרי אלו מופרין'.